

23**ÚSTAVNÝ ZÁKON**

z 9. januára 1991,

**ktorým sa uvádza LISTINA ZÁKLADNÝCH PRÁV A SLOBÔD ako ústavný zákon
Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky**

Federálne zhromaždenie sa uznieslo na tomto ústavnom zákone:

§ 1

(1) Ústavné zákony, iné zákony a ďalšie právne predpisy, ich výklad a používanie musí byť v súlade s Listinou základných práv a slobôd.

(2) Základné práva a slobody uvedené v Listine základných práv a slobôd sú pod ochranou ústavného súdu.

§ 2

Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ratifikované a vyhlásené Českou a Slovenskou Federatívnou Republikou, sú na jej území všeobecne záväzné a majú prednosť pred zákonom.

§ 3

(1) V ústave Českej republiky a v ústave Slovenskej republiky možno základné práva a slobody rozšíriť nad mieru upravenú Listinou základných práv a slobôd.

(2) Ustanovenia ústavných zákonov o rozdelení zákonodarnej pôsobnosti medzi federáciu a republiky nie sú týmto ústavným zákonom dotknuté.

§ 4

Článok 5 ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii v znení neskorších predpisov znie:

„(1) Štátny občan každej z oboch republík je zároveň štátnym občanom Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky.

(2) Občan jednej republiky má na území druhej republiky rovnaké práva a rovnaké povinnosti ako občan tejto druhej republiky.

(3) Nikoho nemožno proti jeho vôli pozbaviť štátneho občianstva.

(4) Zásady nadobúdania a straty štátneho občianstva republík ustanoví zákon Federálneho zhromaždenia.“

§ 5

Zrušujú sa:

1. Články 7 až 9, druhá hlava (čl. 19 až 38) a článok 98 ods. 4 ústavného zákona č. 100/1960 Zb. Ústava Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky v znení neskorších predpisov.
2. Ústavný zákon č. 144/1968 Zb. o postavení národností v Českej a Slovenskej Federatívnej Republike.

§ 6

(1) Zákony a iné právne predpisy musia byť uvedené do súladu s Listinou základných práv a slobôd najneskôr do 31. decembra 1991. Týmto dňom strácajú účinnosť ustanovenia, ktoré nie sú v súlade s Listinou základných práv a slobôd.

(2) Právomoc, ktorú čl. 8 ods. 3, 4 a 5 a čl. 12 ods. 2 Listiny základných práv a slobôd zveruje súdu alebo sudcovi, prislúcha najdlhšie do 31. decembra 1991 prokurátorovi, ak tak ustanovuje zákon.

§ 7

Tento ústavný zákon a Listina základných práv a slobôd nadobúdajú účinnosť dňom vyhlásenia.

LISTINA ZÁKLADNÝCH PRÁV A SLOBÔD

Federálne zhromaždenie na základe návrhov Českej národnej rady a Slovenskej národnej rady,

uznávajúc neporušiteľnosť prirodzených práv človeka, práv občana a zvrchovanosť zákona,

nadväzujúc na všeobecne uznávané hodnoty ľudstva a na demokratické a samosprávne tradície našich národov,

nezabúdajúc na trpké skúsenosti z čias, keď ľudské práva a základné slobody boli v našej vlasti potláčané,

vkladajúc nádeje na zabezpečenie týchto práv do spoločného úsilia všetkých slobodných národov,

vychádzajúc z práva českého národa a slovenského národa na sebaurčenie,

pripomínajúc svoj podiel zodpovednosti voči budúcim generáciám za osud všetkého života na Zemi,

a vyjadrujúc vôľu, aby sa Česká a Slovenská Federatívna Republika dôstojne zaradila medzi štáty, ktoré tieto hodnoty ctia,

uznieslo sa na tejto Listine základných práv a slobôd:

PRVÁ HLAVA

VŠEOBECNÉ USTANOVENIA

Čl. 1

Ludia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.

Čl. 2

(1) Štát je založený na demokratických hodnotách a nesmie sa viazať ani na výlučnú ideológiu ani na náboženské vyznanie.

(2) Štátnu moc možno uplatňovať iba v prípadoch a v medziach ustanovených zákonom, a to spôsobom ktorý ustanoví zákon.

(3) Každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané,

a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá.

Čl. 3

(1) Základné práva a slobody sa zaručujú všetkým bez rozdielu pohlavia, rasy, farby pleti, jazyka, viery a náboženstva, politického či iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, príslušnosti k národnostnej alebo etnickej menšine, majetku, rodu alebo iného postavenia.

(2) Každý má právo slobodne rozhodovať o svojej národnosti. Zakazuje sa akékoľvek ovplyvňovanie tohto rozhodovania a všetky spôsoby nátlaku smerujúce k odnárodnovaniu.

(3) Nikomu nemožno spôsobiť ujmu na právach pre uplatňovanie jeho základných práv a slobôd.

Čl. 4

(1) Povinnosti možno ukladať iba na základe zákona a v jeho medziach a len pri zachovaní základných práv a slobôd.

(2) Medze základných práv a slobôd možno za podmienok ustanovených Listinou základných práv a slobôd (ďalej len „Listina“) upraviť iba zákonom.

(3) Zákonné obmedzenia základných práv a slobôd musia platiť rovnako pre všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky.

(4) Pri používaní ustanovení o medziach základných práv a slobôd musí sa dbať na ich podstatu a zmysel. Také obmedzenia nemožno zneužívať na iné účely, než na ktoré boli ustanovené.

DRUHÁ HLAVA

ĽUDSKÉ PRÁVA A ZÁKLADNÉ SLOBODY

Prvý oddiel

Základné ľudské práva a slobody

Čl. 5

Každý má spôsobilosť na práva.

Čl. 6

(1) Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením.

(2) Nikoho nemožno zbaviť života.

(3) Trest smrti sa nepripúšťa.

(4) Porušením práv podľa tohto článku nie je, ak bol niekto zbavený života v súvislosti s konaním, ktoré podľa zákona nie je trestné.

Čl. 7

(1) Nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia je zaručená. Obmedziť ju možno iba v prípadoch ustanovených zákonom.

(2) Nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.

Čl. 8

(1) Osobná sloboda je zaručená.

(2) Nikoho nemožno stíhať alebo pozbaviť slobody inak než z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Nikoho nemožno pozbaviť slobody len preto, že nie je schopný dodržať zmluvný záväzok.

(3) Obvineného alebo podozrivého z trestného činu možno zadržať iba v prípadoch ustanovených v zákone. Zadržaná osoba musí byť ihneď oboznámená s dôvodmi zadržania, vypočutá a najneskôr do 24 hodín prepustená na slobodu alebo odovzdaná súdu. Sudca musí zadržanú osobu do 24 hodín od prevzatia vypočuť a rozhodnúť o väzbe alebo ju prepustiť na slobodu.

(4) Zatknuť obvineného možno iba na písomný odôvodnený príkaz sudcu. Zatknutá osoba musí byť do 24 hodín odovzdaná súdu. Sudca musí zatknutú osobu do 24 hodín od prevzatia vypočuť a rozhodnúť o väzbe alebo ju prepustiť na slobodu.

(5) Do väzby možno vziať iba z dôvodov a na dobu ustanovenú zákonom a na základe rozhodnutia súdu.

(6) Zákon ustanoví, v ktorých prípadoch možno osobu prevziať alebo držať v ústavnej zdravotníckej starostlivosti bez jej súhlasu. Také opatrenie musí byť do 24 hodín oznámené súdu, ktorý o tomto umiestnení rozhodne do 7 dní.

Čl. 9

(1) Nikoho nemožno podrobiť núteným prácam alebo službám.

(2) Ustanovenie odseku 1 sa nevzťahuje na:

- a) práce ukladané podľa zákona osobám vo výkone trestu odňatia slobody alebo osobám vykonávajúcim iný trest, ktorý nahrádza trest odňatia slobody,
- b) vojenskú službu alebo inú službu ustanovenú zákonom namiesto povinnej vojenskej služby,
- c) službu vyžadovanú na základe zákona v prípade živelných pohrôm, nehôd alebo iného nebezpečenstva, ktoré ohrozuje životy, zdravie alebo značné majetkové hodnoty,

d) konanie uložené zákonom na ochranu života, zdravia, alebo práv iných.

Čl. 10

(1) Každý má právo na zachovanie svojej ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena.

(2) Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života.

(3) Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním údajov o svojej osobe.

Čl. 11

(1) Každý má právo vlastníť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu. Dedenie sa zaručuje.

(2) Zákon ustanoví, ktorý majetok nevyhnutný na zabezpečenie potrieb celej spoločnosti, rozvoja národného hospodárstva a verejného záujmu smie byť iba vo vlastníctve štátu, obce alebo určených právnických osôb; zákon môže ďalej ustanoviť, že určité veci môžu byť len vo vlastníctve občanov alebo právnických osôb so sídlom v Českej a Slovenskej Federatívnej Republike.

(3) Vlastníctvo zaväzuje. Nemožno ho zneužiť na ujmu práv iných alebo v rozpore so všeobecnými záujmami chránenými zákonom. Jeho výkon nesmie poškodzovať ľudské zdravie, prírodu a životné prostredie nad mieru ustanovenú zákonom.

(4) Vyvlastnenie alebo nútené obmedzenie vlastníckeho práva je možné len vo verejnom záujme, a to na základe zákona a za náhradu.

(5) Dane a poplatky možno ukladať len na základe zákona.

Čl. 12

(1) Obydlie je nedotknuteľné. Nie je dovolené doň vstúpiť bez súhlasu toho, kto v ňom býva.

(2) Domová prehliadka je prípustná len na účely trestného konania, a to na písomný odôvodnený príkaz sudcu. Spôsob výkonu domovej prehliadky ustanoví zákon.

(3) Iné zásahy do nedotknuteľnosti obydlia môže zákon dovoliť, len ak je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu života a zdravia osôb, na ochranu práv a slobôd iných alebo na odvrátenie závažného ohrozenia verejnej bezpečnosti a poriadku. Pokiaľ sa obydlie používa aj na podnikanie alebo vykonávanie inej hospodárskej činnosti, môže zákon dovoliť také zásahy aj vtedy, ak je to nevyhnutné na plnenie úloh verejnej správy.

Čl. 13

Nikto nesmie porušiť listové tajomstvo ani tajomstvo iných písomností a záznamov, či už uchovávaných v súkromí alebo zasielaných poštou alebo iným spôsobom, s výnimkou prípadov a spôsobom, ktoré ustanoví

zákon. Rovnako sa zaručuje tajomstvo správ podávaných telefónom, telegrafom alebo iným podobným zariadením.

Čl. 14

(1) Sloboda pohybu a pobytu je zaručená.

(2) Každý, kto sa oprávnenne zdržiava na území Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, má právo slobodne ho opustiť.

(3) Tieto slobody možno obmedziť zákonom, ak je to nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, udržanie verejného poriadku, ochranu zdravia alebo ochranu práv a slobôd iných a na vymedzených územiach aj z dôvodu ochrany prírody.

(4) Každý občan má právo na slobodný vstup na územie Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky. Občana nemožno nútiť, aby opustil svoju vlasť.

(5) Cudzinca možno vyhostiť iba v prípadoch ustanovených zákonom.

Čl. 15

(1) Sloboda myslenia, svedomia a náboženského vyznania je zaručená. Každý má právo zmeniť svoje náboženstvo alebo vieru alebo byť bez náboženského vyznania.

(2) Sloboda vedeckého bádania a umeleckej tvorby je zaručená.

(3) Nikoho nemožno nútiť, aby vykonával vojenskú službu, ak je to v rozpore s jeho svedomím alebo s jeho náboženským vyznaním. Podrobnosti ustanoví zákon.

Čl. 16

(1) Každý má právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru buď sám, alebo spoločne s inými, súkromne alebo verejne, bohoslužbou, vyučovaním, náboženskými úkonmi alebo zachovávaním obradu.

(2) Cirkvi a náboženské spoločnosti spravujú svoje záležitosti, najmä zriaďujú svoje orgány, ustanovujú svojich duchovných a zakladajú rehoľné a iné cirkevné inštitúcie nezávisle od štátnych orgánov.

(3) Zákon ustanoví podmienky vyučovania náboženstva na štátnych školách.

(4) Výkon týchto práv možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia, ktoré sú v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu verejnej bezpečnosti a poriadku, zdravia a mravnosti alebo práv a slobôd iných.

Druhý oddiel

Politické práva

Čl. 17

(1) Sloboda prejavu a právo na informácie sú zaručené.

(2) Každý má právo vyjadrovať svoje názory slovom,

písmom, tlačou, obrazom alebo iným spôsobom, ako aj slobodne vyhľadávať, prijímať a rozširovať idey a informácie bez ohľadu na hranice štátu.

(3) Cenzúra je neprípustná.

(4) Slobodu prejavu a právo vyhľadávať a šíriť informácie možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia, ktoré sú v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejnú bezpečnosť, ochranu verejného zdravia a mravnosti.

(5) Štátne orgány a orgány územnej samosprávy sú povinné primeraným spôsobom poskytovať informácie o svojej činnosti. Podmienky a vykonanie ustanoví zákon.

Čl. 18

(1) Petičné právo je zaručené; každý má právo sám alebo s inými obracať sa vo veciach verejného alebo iného spoločného záujmu na štátne orgány a orgány územnej samosprávy so žiadosťami, návrhmi a sťažnosťami.

(2) Petíciou nemožno zasahovať do nezávislosti súdu.

(3) Petíciami nemožno vyzývať na porušovanie základných práv a slobôd zaručených Listinou.

Čl. 19

(1) Právo pokojne sa zhromažďovať je zaručené.

(2) Toto právo možno obmedziť zákonom v prípadoch zhromaždení na verejných miestach, ak ide o opatrenia, ktoré sú v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, ochranu verejného poriadku, zdravia, mravnosti, majetku alebo pre bezpečnosť štátu. Zhromaždenie však nemožno podmieňovať povolením orgánu verejnej správy.

Čl. 20

(1) Právo slobodne sa združovať je zaručené. Každý má právo spolu s inými združovať sa v spolkoch, spoločnostiach a iných združeniach.

(2) Občania majú právo zakladať aj politické strany a politické hnutia a združovať sa v nich.

(3) Výkon týchto práv možno obmedziť len v prípadoch ustanovených zákonom, ak je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, ochranu verejnej bezpečnosti a verejného poriadku, predchádzanie trestným činom alebo na ochranu práv a slobôd iných.

(4) Politické strany a politické hnutia, ako aj iné združenia sú oddelené od štátu.

Čl. 21

(1) Občania majú právo zúčastňovať sa na správe verejných vecí priamo alebo slobodnou voľbou svojich zástupcov.

(2) Voľby sa musia konať v lehotách, ktoré nepresahujú pravidelné volebné obdobia ustanovené zákonom.

(3) Volebné právo je všeobecné a rovné a vykonáva

sa tajným hlasovaním. Podmienky výkonu volebného práva ustanoví zákon.

(4) Občania majú za rovnakých podmienok prístup k voleným a iným verejným funkciám.

Čl. 22

Zákonná úprava všetkých politických práv a slobôd a jej výklad a požívanie musí umožňovať a ochraňovať slobodnú súťaž politických síl v demokratickej spoločnosti.

Čl. 23

Občania majú právo postaviť sa na odpor proti každému, kto by odstraňoval demokratický poriadok ľudských práv a základných slobôd, založený Listinou, ak je znemožnená činnosť ústavných orgánov a účinné použitie zákonných prostriedkov.

TRETIA HLAVA

PRÁVA NÁRODNOSTNÝCH A ETNICKÝCH MENŠÍN

Čl. 24

Príslušnosť ku ktorejkoľvek národnostnej alebo etnickej menšine nesmie byť nikomu na ujmu.

Čl. 25

(1) Občanom tvoriacim národnostné alebo etnické menšiny sa zaručuje všestranný rozvoj, najmä právo spoločne s inými príslušníkmi menšiny rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku a združovať sa v národnostných združeniach. Podrobnosti ustanoví zákon.

(2) Občanom, ktorí patria k národnostným a etnickým menšinám, sa za podmienok ustanovených zákonom zaručuje aj

- a) právo na vzdelanie v ich jazyku,
- b) právo používať ich jazyk v úradnom styku,
- c) právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných a etnických menšín.

ŠTVRTÁ HLAVA

HOSPODÁRSKE, SOCIÁLNE A KULTÚRNE PRÁVA

Čl. 26

(1) Každý má právo na slobodnú voľbu povolania a prípravu naň, ako aj právo podnikáť a vykonávať inú hospodársku činnosť.

(2) Zákon môže ustanoviť podmienky a obmedzenia na výkon určitých povolanií alebo činností.

(3) Každý má právo ziskávať prostriedky na svoje životné potreby prácou. Občanov, ktorí toto právo

nemôžu bez vlastnej viny vykonávať, štát v primeranom rozsahu hmotne zabezpečuje; podmienky ustanoví zákon.

(4) Zákon môže ustanoviť odchylnú úpravu pre cudzincov.

Čl. 27

(1) Každý má právo slobodne sa združovať s inými na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov.

(2) Odborové organizácie vznikajú nezávisle od štátu. Obmedzovať počet odborových organizácií je neprípustné, rovnako ako zvýhodňovať niektoré z nich v podniku alebo v odvetví.

(3) Činnosť odborových organizácií a vznik a činnosť iných združení na ochranu hospodárskych a sociálnych záujmov môžu byť obmedzené zákonom, ak ide o opatrenia, ktoré sú v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu bezpečnosti štátu, verejného poriadku alebo práv a slobôd iných.

(4) Právo na štrajk je zaručené za podmienok ustanovených zákonom; toto právo neprislúcha sudcom, prokurátorom, príslušníkom ozbrojených síl a príslušníkom bezpečnostných zborov.

Čl. 28

Zamestnanci majú právo na spravodlivú odmenu za prácu a na uspokojivé pracovné podmienky. Podrobnosti ustanoví zákon.

Čl. 29

(1) Ženy, mladiství a osoby zdravotne postihnuté majú právo na zvýšenú ochranu zdravia pri práci a na osobitné pracovné podmienky.

(2) Mladiství a osoby zdravotne postihnuté majú právo na osobitnú ochranu v pracovných vzťahoch a na pomoc pri príprave na povolanie.

(3) Podrobnosti ustanoví zákon.

Čl. 30

(1) Občania majú právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa.

(2) Každý, kto je v hmotnej núdzi, má právo na takú pomoc, aká je nevyhnutná na zabezpečenie základných životných podmienok.

(3) Podrobnosti ustanoví zákon.

Čl. 31

Každý má právo na ochranu zdravia. Občania majú na základe verejného poistenia právo na bezplatnú zdravotnícku starostlivosť a na zdravotnícke pomôcky za podmienok, ktoré ustanoví zákon.

Čl. 32

(1) Rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Osobitná ochrana detí a mladistvých je zaručená.

(2) Žene v tehotenstve je zaručená osobitná starostlivosť, ochrana v pracovných vzťahoch a zodpovedajúce pracovné podmienky.

(3) Deti narodené v manželstve i mimo neho majú rovnaké práva.

(4) Starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov; deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť. Práva rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti ich vôli iba rozhodnutím súdu na základe zákona.

(5) Rodičia, ktorí sa starajú o deti, majú právo na pomoc štátu.

(6) Podrobnosti ustanoví zákon.

Čl. 33

(1) Každý má právo na vzdelanie. Školská dochádzka je povinná po dobu, ktorú ustanoví zákon.

(2) Občania majú právo na bezplatné vzdelanie v základných a stredných školách, podľa schopností občana a možností spoločnosti aj na vysokých školách.

(3) Zriaďovať iné školy než štátne a vyučovať na nich možno len za podmienok ustanovených zákonom; na takých školách možno poskytovať vzdelanie za odplatu.

(4) Zákon ustanoví, za akých podmienok majú občania pri štúdiu právo na pomoc štátu.

Čl. 34

(1) Práva na výsledky tvorivej duševnej činnosti sú chránené zákonom.

(2) Právo na prístup ku kultúrnemu bohatstvu je zaručené za podmienok ustanovených zákonom.

Čl. 35

(1) Každý má právo na priaznivé životné prostredie.

(2) Každý má právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a prírodných zdrojov.

(3) Nikto nesmie pri výkone svojich práv ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje, druhové bohatstvo prírody a kultúrne pamiatky nad mieru ustanovenú zákonom.

PIATA HLAVA

PRÁVO NA SÚDNU A INÚ PRÁVNU OCHRANU

Čl. 36

(1) Každý sa môže domáhať ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v určených prípadoch na inom orgáne.

(2) Kto tvrdí, že bol ukrátený na svojich právach rozhodnutím orgánu verejnej správy, môže sa obrátiť na súd, aby preskúmal zákonnosť takeho rozhodnutia, ak zákon neustanoví inak. Z právomoci súdu však

nemožno vylúčiť preskúmavanie rozhodnutí týkajúcich sa základných práv a slobôd podľa Listiny.

(3) Každý má právo na náhradu škody, ktorú mu spôsobilo nezákonné rozhodnutie súdu, iného štátneho orgánu či orgánu verejnej správy alebo nesprávny úradný postup.

(4) Podmienky a podrobnosti upravuje zákon.

Čl. 37

(1) Každý má právo odoprieť výpoveď, ak by ňou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo blízkej osobe.

(2) Každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy, a to od začiatku konania.

(3) Všetci účastníci sú si v konaní rovní.

(4) Kto vyhlási, že neovláda jazyk, v ktorom sa vedie konanie, má právo na tlmočníka.

Čl. 38

(1) Nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi. Príslušnosť súdu aj sudcu ustanoví zákon.

(2) Každý má právo, aby jeho vec bola prerokovaná verejne, bez zbytočných prieťahov a v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom. Verejnosť možno vylúčiť iba v prípadoch ustanovených zákonom.

Čl. 39

Iba zákon ustanoví, ktoré konanie je trestným činom a aký trest, prípadne iné ujmy na právach alebo majetku možno za jeho spáchanie uložiť.

Čl. 40

(1) Iba súd rozhoduje o vine a treste za trestné činy.

(2) Každý, proti komu sa vedie trestné konanie, sa pokladá za nevinného, kým sa právoplatným odsudzujúcim rozsudkom súdu nevysloví jeho vina.

(3) Obvinený má právo, aby mu bol poskytnutý čas a možnosť na prípravu obhajoby a aby sa mohol obhajovať sám alebo prostredníctvom obhajcu. Ak si obhajcu nezvolí, hoci ho podľa zákona musí mať, ustanoví mu ho súd. Zákon ustanoví, v ktorých prípadoch má obvinený právo na bezplatnú pomoc obhajcu.

(4) Obvinený má právo odoprieť výpoveď; tohto práva ho nemožno nijakým spôsobom pozbaviť.

(5) Nikoho nemožno trestne stíhať za čin, pre ktorý bol už právoplatne odsúdený alebo oslobodený spod obžaloby. Táto zásada nevylučuje uplatnenie mimoriadnych opravných prostriedkov v súlade so zákonom.

(6) Trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Neskorší zákon sa použije, ak je to pre páchatela priaznivejšie.

ŠIESTA HLAVA**SPOLOČNÉ USTANOVENIA****Čl. 41**

(1) Práv uvedených v čl. 26, čl. 27 ods. 4, čl. 28 až 31, čl. 32 ods. 1 a 3, čl. 33 a 35 Listiny sa možno domáhať iba v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú.

(2) Kde sa v Listine hovorí o zákone, rozumie sa tým zákon Federálneho zhromaždenia, ak z ústavného rozdelenia zákonodarnej právomoci nevyplýva, že úprava prislúcha zákonom národných rád.

Čl. 42

(1) Ak Listina používa pojem „občan“, rozumie sa ním štátny občan Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky.

(2) Cudzinci požívajú v Českej a Slovenskej Federatívnej Republike ľudské práva a základné slobody zaručené Listinou, ak nie sú priznané výslovne občanom.

(3) Pokiaľ doterajšie predpisy používajú pojem „občan“,

rozumie sa ním každý človek, ak ide o základné práva a slobody, ktoré Listina priznáva bez ohľadu na štátne občianstvo.

Čl. 43

Česká a Slovenská Federatívna Republika poskytuje azyl cudzincom prenasledovaným za uplatňovanie politických práv a slobôd. Azyl možno odoprieť tomu, kto konal v rozpore so základnými ľudskými právami a slobodami.

Čl. 44

Zákon môže sudcom a prokurátorom obmedziť právo na podnikanie a inú hospodársku činnosť a právo uvedené v čl. 20 ods. 2; zamestnancom štátnej správy a územnej samosprávy vo funkciách, ktoré určí, aj právo uvedené v čl. 27 ods. 4; príslušníkom bezpečnostných zborov a príslušníkom ozbrojených síl aj práva uvedené v čl. 18, 19 a čl. 27 ods. 1 až 3, ak súvisia s výkonom služby. Zákon môže obmedziť právo na štrajk osobám v povolaniach, ktoré sú bezprostredne nevyhnutné na ochranu života a zdravia.

Havel v. r.

Dubček v. r.

Čalfa v. r.